

Regionálne a hospodárske krízy v historickom kontexte¹

Regional and economic crisis in historical context

Abstrakt

Svetová kríza sa prehĺbila do dlhovej krízy celého sveta. Expanzívna menová politika viedla k nadmernej spotrebe ľudí a tým sa domácnosti zadlžovali. Celý systém fungoval, kým ľudia boli schopní splácať, svoje úroky a istiny, avšak realitný trh sa postupne nasýtil, hodnota domov klesla. Banky boli v tomto období neisté a prestali poskytovať peniaze. Čo spôsobilo, že medzibankový finančný trh zamrzol. A vďaka tomu, že do cenných papierov krytých americkými nehnuteľnosťami investovalo mnoho spoločností mimo Ameriky, ide o celosvetovú hospodársku krízu. Banky v Európe sú opatrnejšie a spoločnosti majú nedostatok kapitálu. V príspevku sme sa zamerali na svetové hospodárske krízy. Rozobrali sme si, ako vznikla a prebiehala Veľká hospodárska kríza. Od zvýšenia úrokových sadzieb v USA, cez krach na NY burze, zatvorenie tovární, čo sa postupne rozšírilo aj do Európy. V ďalšej časti sme si spomenuli niektoré významné krízy vo svete, ako bola ropná kríza, či kríza v Japonsku a v Ázii. Taktiež venujeme pozornosť hospodárskej kríze 21. storočia, ktorej následky sú badateľné vo svete dodnes. V ďalšej časti príspevku sme sa venovali tomu, ako finančná kríza vplýva na regionálnu politiku a aké kroky podniká Európska Komisia na dosahovanie cieľov stratégie Európa 2020. Oboznámili sme sa tiež s tým, ako v minulosti ovplyvňovalo zlato monetárnu politiku a čo spôsobovalo recesie v o svetových ekonomikách.

Kľúčové slová:

ropná kríza, menová politika, kríza v USA, regionálna politika

Abstract:

The global crisis has deepened to the debt crisis around the world. Expansionary monetary policy led to excessive consumption of humans and thus household zadlžovali. The whole system worked, as people were unable to pay, their interest and principal, but the real estate market is gradually saturate, home value has dropped. Banks were at the uncertain and withdraw the money. What caused the financial interbank market froze. And thanks to the fact that securities backed by U.S. real estate investments many companies outside of America, is a global economic crisis. Banks in Europe are cautious and a lack of capital. In this paper, we focused on the global

¹ Príspevok vznikol z 50% v rámci riešeného projektu „Determinanty formovania znalostnej ekonomiky v kontexte novej hospodárskej stratégie „Európa 2020“ (Evidenčné číslo projektu: 1/0174/11) a z 50% v rámci riešeného projektu „Teória regulovania a možnosti aplikácie jej prístupov na skúmanie medzinárodnej migrácie pracovných síl“. (Evidenčné číslo projektu: 1/0210/13).

economic crisis. We dismantled, as established and ran the Great Depression. From higher interest rates in the U.S. over crash on NY stock exchange, closing the factory, which gradually spread to Europe. In the next section we mention some of the major crises in the world, such as the oil crisis, and the crisis in Japan and Asia. Also, we pay attention to the economic crisis of the 21st century, the consequences of which are observed in the world today. In the next part of the article we looked at how the financial crisis is affecting regional policy and what does the European Commission to achieve the objectives of Europe 2020., We also acquainted with how the past affected the gold and monetary policy which caused the recession in the world economy .

Keywords:

oil crisis, monetary policy, the U.S. crisis, regional policy

1. Regionálne krízy

Akúkoľvek hospodársku krízu je potrebné chápať ako akýsi zvrat hospodárskeho cyklu na kulminujúcom maxime hospodárskej činnosti. Tieto hospodárske cykly sú vlastne výkyvy hospodárskej činnosti, ktoré sa opakujú v určitých pravidelných intervaloch. V ekonómii sa stretávame s dvoma druhmi týchto cyklov. Juglarov cyklus nazývaný aj krátky, ktorý sa opakuje s 10 ročnou periodicitou a jej priebeh je zaznamenaný v štyroch fázach – expanzia, zvrat, depresia a oživenie, kedy sa ekonomika nachádza vo vzostupe, postupne dosahuje svoje maximum, prechádza poklesom hospodárskej aktivity a v poslednej fáze nastupuje oživenie, alebo začiatok nového cyklu. Ďalším druhom cyklu je Kondratievov cyklus, ktorý sa opakuje s 50 ročnou periodicitou a jej priebeh je zaznamenaný v dvoch fázach a to vo fáze A, ktorá je sprevádzaná rastom cien a vzostupom výroby a fázou B, čiže poklesom cien a spomalením hospodárskeho rastu.²

Prvým z dôvodov vzniku je obrovský nárast ponuky peňazí až o 60% v období rokov 1921-1929. Týmto nárastom množstva peňazí v obehu sa znížili úrokové sadzby, čím sa podporili investície, ekonomický rast a postup akciových trhov. Na prvý pohľad by sa zdalo, že takýto postup bol dobrý. Okrem toho podporovali ekonomiku v raste aj predchádzajúce zníženia daní.³

Americká centrálna banka FED, ale pokladala situáciu na akciových trhoch za bublinu a rozhodla sa úrokové sadzby zvyšovať, aby akciové trhy krotila a obmedzila tak rýchly rozvoj. V období medzi januárom 1928 a augustom 1929 vzrástla diskontná sadzba z úrovne 3,5% na hladinu 6%. Na to, aby znížil rast akciových trhov dokonca FED vykonal ďalšie kroky utesňujúce menovú politiku - predával štátne cenné papiere, čím znížil ešte viac množstvo peňazí v obehu. Celkovo tak vďaka týmto krokom znížil ponuku peňazí v priebehu nasledujúcich troch rokov až o 30%.⁴

² ANDREJIOVÁ, L., 2013. *Hospodárska kríza 21. storočia a nezamestnanosť ako jej najvýznamnejší sociálny dopad na obyvateľov*, 2013, Prešov, [online], Dostupné na internete: <[Slovenskahttp://www.academia.edu/1422339/Hospodarska_kriza_21._storocia_a_nezamestnanost_ako_jej_najvyznamnejsi_socialny_dopad_na_obyvatelov_Slovenska](http://www.academia.edu/1422339/Hospodarska_kriza_21._storocia_a_nezamestnanost_ako_jej_najvyznamnejsi_socialny_dopad_na_obyvatelov_Slovenska)>

³ *Veľká hospodárska kríza a súčasťná kríza*, 2013, [online], Dostupné na internete: <http://www.dudva.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=140:veka-hospodarska-kriza-a-suasna-kriza&catid=75:odborne-eko-predmety&Itemid=99>

⁴ *Veľká hospodárska kríza a súčasťná kríza*, 2013, [online], Dostupné na internete: <http://www.dudva.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=140:veka-hospodarska-kriza-a-suasna-kriza&catid=75:odborne-eko-predmety&Itemid=99>

V 20. rokoch 20. storočia prežívala Amerika zlaté časy. Darilo sa ekonomike, vnútornému aj zahraničnému obchodu, prekvitala výroba. Ešte 3. septembra 1929 si vytvorila burza cenných papierov (NYSE) v New Yorku nový historický rekord. Jej index Dow Jones Industrial Average (DJIA) dosiahol úroveň 381,17 bodu, od začiatku januára 1928 vzrástol o 190 bodov. Pritom do tretieho desaťročia 20. storočia (1921-1930) vstupoval index so 60 bodmi.⁵

Nereálne očakávania a nesprávne hodnotenie rastu americkej ekonomiky spôsobili, že 24. októbra 1929 - nastal krach newyorskej burzy. V centre svetového finančnictva na newyorskej Wall Street naraz prepukla panika - celkom zmizli nákupné príkazy a zostali iba ponuky na predaj. Každý sa chcel čo najrýchlejšie zbaviť akcií, ktoré sa z minúty na minútu stávali bezcenným kusom papiera. Začala sa najväčšia svetová hospodárska kríza v dejinách ľudstva. Medzi často udávané dôvody jej vzniku patrí silná expanzia ponuky peňazí zo strany centrálnej banky USA, ktoré neboli kryté zlatom, počas rokov 1921 až 1929, čo viedlo k inflácii vo výške približne 63 % v priebehu týchto ôsmich rokov.⁶

Nasledujúci deň zasiahli správy o situácii na americkej burze európske trhy a postarali sa o "čierny piatok". Nasledoval "čierny pondelok", "čierny utorok"... V priebehu niekoľkých dní poklesli kurzy akcií o 75 až 90 percent. Počas prvého dňa krízy sa predalo 13 miliónov akcií, o niekoľko dní neskôr dokonca 16 miliónov.⁷

Pokles cien akcií pokračoval do roku 1932, keď cena akcií dosiahla v priemere jednu šestinú úrovne roku 1929. Hrubý domáci produkt USA poklesol v rokoch 1929 až 1933 o 30 percent.

Ľudia v panike vo veľkom vyberali peniaze. Tým krachovali aj banky a vkladatelia prichádzali o svoje úspory. Každý štvrtý bol bez práce.

Následky krízy boli katastrofálne. V rokoch 1929 až 1933 vzrástla v USA nezamestnanosť z 1,6 na takmer 17 miliónov ľudí, bez práce bolo bezmála 25 percent Američanov. Tisícky podnikateľov, ktorí si požičali na zvyšovanie produkcie, o ktorú už nikto nestál, bankrotovali.

Zatvárali sa továrne a bane, ceny poľnohospodárskych výrobkov sa v dôsledku nadúrody znížili o 50 percent, kríza postihla farmárov. Veľkoobchodné ceny sa zrútili aj v ďalších sektoroch hospodárstva. Dostupné materiály uvádzajú, že počas prvých 10 mesiacov roka 1930 skrachovalo v Spojených štátoch 744 bánk a v 30. rokoch sa ich z bankového systému krajiny stratilo 9000.

Kríza v USA, ktoré boli najväčším svetovým veriteľom, sa rozšírila aj do Európy. Na vrchole krízy bolo v Nemecku bez práce viac ako šesť miliónov, vo Veľkej Británii štyri až päť miliónov ľudí. Približne milión ľudí bol podľa odhadov bez práce na vrchole krízy v Československu. V Európe expandoval nacistický režim, ktorý sa dostal k moci okrem iného práve aj v dôsledku hospodárskej krízy.⁸

V USA už ľudia zúnovali predpovede Hoovera, že hospodársky rast je už za dverami a vo voľbách za prezidenta zvolili Franklina D. Roosevelta. On zaviedol nové hospodárske reformy :

⁵ *Pred 80 rokmi sa začala Veľká hospodárska kríza*, 2009, [online], Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/5073811/pred-80-rokmi-sa-zacala-velka-hospodarska-kriza.html>>

⁶ *Pred 80 rokmi sa začala Veľká hospodárska kríza*, 2009, [online], Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/5073811/pred-80-rokmi-sa-zacala-velka-hospodarska-kriza.html>>

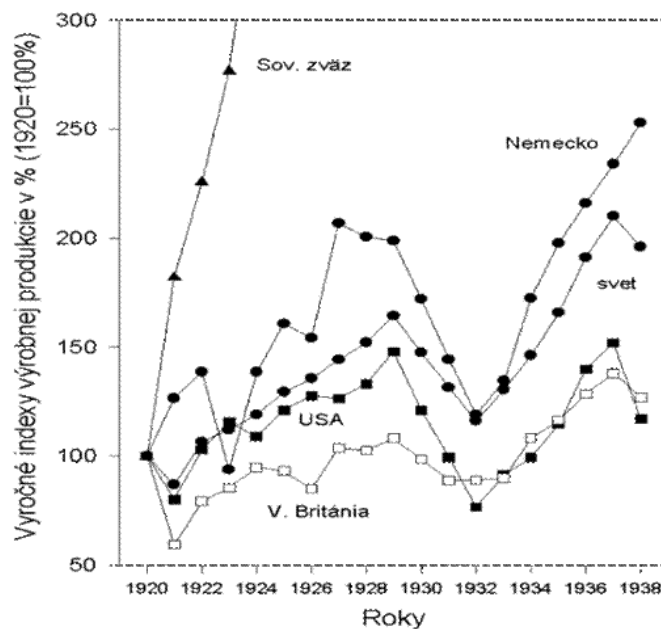
⁷ *Pred 80 rokmi sa začala Veľká hospodárska kríza*, 2009, [online], Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/5073811/pred-80-rokmi-sa-zacala-velka-hospodarska-kriza.html>>

⁸ *Pred 80 rokmi sa začala Veľká hospodárska kríza*, 2009, [online], Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/5073811/pred-80-rokmi-sa-zacala-velka-hospodarska-kriza.html>>

„New Deal“ – nová dohoda. Táto reforma bola na vzor Keynesa. Naštartoval veľké vládne investície, ktoré narazili na veľký odpor a preto boli len čiastočne úspešné. Celkové hospodárske znovuzrodenie nastalo až v roku 1939, keď pre blízkosť vojny zbrojný priemysel dal každému prácu.

Z obrázka č. 1 vidieť, že vývoj výrobnjej produkcie USA, V. Británie, Nemecka a celého sveta bol veľmi podobný, čo hovorí o spätosti ekonomík. Produkcia klesla v období krízy v rokoch 1929-1932 a potom začala stúpať. Jedine hospodársky rast ZSSR bol neporovnateľne vyšší. Základná otázka je, že prečo nezasiahla hospodárska kríza ZSSR? Bolo to vďaka totalitnému režimu, ktorý porušoval základné ľudské práva. Na druhej strane aj priemyselné krajiny v tomto a v predchádzajúcom období svoj priemyselný rast dosiahli taktiež vďaka totalitnému systému, ktorý porušoval základné ľudské práva v ich kolóniách.⁹

Obrázok č.1: Porovnanie hospodárskych výsledkov

a

Porovnanie hospodárskych prírastkov

Zdroj: ¹⁰

Slovným spojením „ropná kríza“ alebo „ropné šoky“ sa označuje prudký nárast cien ropy na svetových trhoch v 70. rokoch 20. storočia. Tento prudký nárast cien čierneho zlata bol jednou z príčin veľkej inflácie v tomto období. V dôsledku podpory, ktorú USA vyjadrili Izraelu v tzv. Jomkippurskej vojne, sa arabskí členovia OPEC rozhodli zvýšiť cenu ropy o 70% a postupne znižovať jej produkciu. Arabské krajiny uvalili embargo na USA za vojenskú pomoc Izraelu, a na európske krajiny Holandsko a Portugalsko za to, že dali USA k dispozícii svoje vojenské základne. Ohlásilo sa nové kolo hospodárskej recesie.

Jednou z ďalších kríz, ktoré sa zapísali do svetových dejín bola kríza v Japonsku, ktorá trvala od roku 1986 až do roku 1990 a jej podstata bola tiež v nazhromažďovaní úspor

⁹ KARIŠ. T., 2004, *Veľká hospodárska kríza*, 2004, [online], Dostupné na internete: <http://www.gymfilakovo.sk/subjects/dejepis/_private/Vel%20Hosp%20kriza.htm>

¹⁰ http://www.gymfilakovo.sk/subjects/dejepis/_private/Vel%20Hosp%20kriza.htm

obyvateľov, ktoré boli vkladané do bánk a mali zaistiť určitý výnos, ktorý mal byť jednoznačne zabezpečený a nadštandardne výhodný. Aj v tomto období bolo Japonsko prezentované ako jedna z najvyspelejších krajín sveta a predsa sa dostala do situácie, ktorá vyvrcholila až v hospodársku krízu. Táto kríza bola sprevádzaná špekuláciami s nehnuteľnosťami, ktoré bola financované prostredníctvom rôznych bankových pôžičiek a taktiež úrokovými mierami, ktoré boli úplne neštandardné.

Ďalšou z kríz v historickom svetovom meraní bola kríza, ktorá sa zrodila v Ázii v roku 1990. Táto bola na rozdiel od japonskej sprevádzaná aj politickým motívom, kedy sa krajiny Ázie snažili o oslabenie ekonomiky Číny, ale za hlavnú príčinu sa v tejto kríze považovali špekulácie s investíciami. Veľkú úlohu v tomto prípade zohralo Thajsko, ktoré bolo hnacím motorom ekonomiky v rámci krajín Juhovýchodnej Ázie. Miestom pre vznik takýchto špekulácií v tomto prípade bol devízový trh, kde dochádzalo k zámene japonských jenov na thajské bahty, čo viedlo k tomu, že veľký dopyt po bahtoch viedol k obrovskému tlaku na rast hodnoty bahtu voči ostatným menám. Thajsko bolo donútené v nasledujúcich rokoch svoju menu devalvovať, čím sa spustila kríza na finančnom trhu, ktorá mala za následok krach takmer všetkých krajín Ázie.

2. Hospodárska kríza 21. storočia¹¹

Za príčiny súčasnej hospodárskej krízy sa vo všeobecnosti považuje trh s nehnuteľnosťami a s ním súvisiace poskytované hypotéky, ktoré boli v USA poskytované aj nesolventným záujemcom za účasti výhodných úrokových mier, ktorí neboli zabezpečení tak, aby tieto hypotéky boli schopní splácať v stanovenom čase. Táto príčina zohrala vo vzniku a priebehu krízy veľkú úlohu, avšak bola iba jej jednou z fáz. USA boli do vypuknutia krízy stále považované za najsilnejšiu krajinu vo svetovom ponímaní, kedy sa nebrali do úvahy už existujúce fakty o vnútornej nerovnováhe ekonomiky krajiny. Americká ekonomika bola dlhodobo vydávaná za vzor, mala rozvinuté poľnohospodárstvo, sektor služieb bol na vysokej úrovni, avšak USA sú známe taktiež politikou deindustrializácie, kedy začali považovať za nepotrebné zaoberať sa samotnou výrobou, ktorú odsunuli na vedľajšiu koľaj, čím v určitých oblastiach národného hospodárstva prestala byť konkurencieschopná krajina, presunuli výrobu do zahraničia, alebo museli zabezpečiť dovoz potrebných výrobkov, ktoré si doposiaľ dokázali vyrábať aj sami. Najväčším konkurentom USA sa stala Čína. Čo sa týka oblasti poľnohospodárstva USA, tento sektor tvorí najmenšiu časť podielu na národnom hospodárstve krajiny, no aj cez to je však dotovaný dostatočne. Ďalšou oblasťou, ktorá má veľký vplyv na národnú ekonomiku je sektor služieb, ktorý má najväčšie zastúpenie v maloobchodoch a v zamestnávaní obyvateľov v zamestnaniach, ktoré sú slabo finančne ohodnotené a sú základom pre tvorbu tzv. pracujúcej chudoby.

Ďalším sektorom, ktorého nesprávne fungovanie sa považuje taktiež za príčinu vzniku nepriaznivej situácie v USA a vo svete, je finančný sektor USA, ktorého stagnáciu majú za dôsledok:

¹¹ ANDREJIOVÁ, L., 2013, *Hospodárska kríza 21. storočia a nezamestnanosť ako jej najvýznamnejší sociálny dopad na obyvateľov*, 2013, Prešov, [online], Dostupné na internete: <[Slovenskahttp://www.academia.edu/1422339/Hospodarska_kriza_21._storocia_a_nezamestnanost_ako_jej_najvyznamnejši_sociálny_dopad_na_obyvatelov_Slovenska](http://www.academia.edu/1422339/Hospodarska_kriza_21._storocia_a_nezamestnanost_ako_jej_najvyznamnejši_sociálny_dopad_na_obyvatelov_Slovenska)>

- neutíchajúci tlak na dovážanie tovarov, ktoré nie sú schopní produkovať sami zo zahraničia
- desaťročia trvajúca stagnácia príjmov v nižších a stredných vrstvách, čo viedlo k nedostatočnému príjmu domácnosti a k nemožnosti zabezpečiť si úspory
- silná príjmová polarizácia, ktorá je meraná Giniho koeficientom a udáva príjmové nerovnosti
- tlak na dosahovanie rastu či zisku firiem, čo je znakom krátkodobého uvažovania firiem.

Až tu je možné hovoriť o hypotekárnej politike krajiny, kedy hlavnú úlohu zohráva centrálna banka, ktorej poslaním je v prvom rade zabezpečiť stabilnú menu v tej ktorej krajine, čo sa deje hlavne prostredníctvom regulovania objemu peňazí v podobe peňažných agregátov a až v konečnom rade prostredníctvom ovplyvňovania úrokovej sadzby.

Znižovanie úrokových mier, na základe ktorých malo možnosť si zadovážiť nehnuteľnosť podstatne väčšie množstvo záujemcov, ktoré trvalo do roku 2005, malo za dôsledok to, že vzrástol dopyt po nehnuteľnostiach, čím dochádzalo k zníženiu ich ceny a následne k poklesu, alebo strate hodnoty cenných papierov, ktoré nemohli byť následne použité pre zabezpečenie si potrebných finančných zdrojov, čo viedlo k postupnému krachu spoločností a bánk, z ktorých prvou bola banka Lehman Brothers.

3. Regionálna politika a finančná kríza¹²

Regionálna politika podporuje stratégiu Európa 2020 pre rast a zamestnanosť a zohráva významnú úlohu v snahe EÚ o riešenie súčasnej hospodárskej krízy. Od roku 2008 sa regionálna politika musela prispôbiť meniacim sa potrebám a ťažším finančným podmienkam.

- Komisia spolupracuje s krajinami EÚ, zvlášť s krajinami, ktorým sa poskytla alebo sa v súčasnosti poskytuje osobitná makroekonomická pomoc, teda s takzvanými „programovými krajinami“ (Írsko, Rumunsko, Maďarsko, Lotyšsko, Španielsko, Portugalsko, Cyprus a Grécko)
- Miera spolufinancovania pre programové krajiny sa zvýšila o 10 %, čím sa znižuje podiel týchto krajín na financovaní v čase obmedzovania rozpočtov
- Došlo k zmenám v niektorých nariadeniach, ktorých cieľom je zjednodušiť postupy a zabezpečiť väčšiu pružnosť (napr. pokiaľ ide o štátnu pomoc, významné investičné projekty, ako aj o možnosti oprávnenosti v oblasti energetickej účinnosti a úspor energie v sektore bývania)
- V niektorých krajinách došlo k preprogramovaniu financovania, aby sa uľahčilo investovanie EÚ do konkrétnych odvetví, do ktorých sa vložia finančné prostriedky s cieľom dosiahnuť výsledky.
- Komisia a grécke orgány vypracovali zoznam viac ako 180 strategických projektov na zvýšenie rastu. Cieľom stanovených termínov je zabezpečiť, aby sa opodstatnené projekty v celkovej hodnote 11,5 miliardy €, ktoré majú vytvoriť 90 000 až 108 000 nových pracovných miest, realizovali do konca roka 2013
- Malé podniky v súčasnosti využívajú štrukturálne fondy EÚ ako záruku na získanie prístupu k úverom, aby mohli investovať do podnikania v ktoromkoľvek štádiu svojej bežnej podnikateľskej činnosti, a nielen pri založení alebo rozširovaní podniku

¹² *Regionálna politika a finančná kríza*, [online]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/regional_policy/what/crisis/index_sk.cfm>

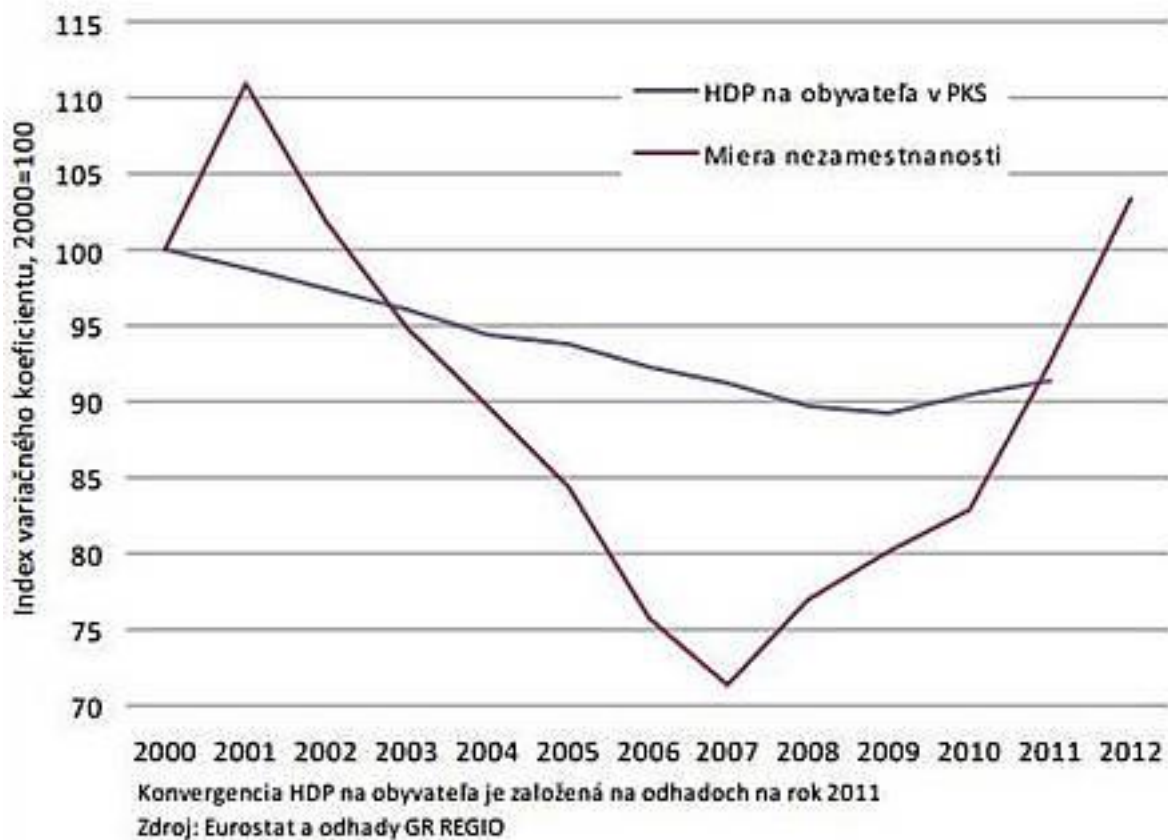
- Spolupráca Európskej komisie s krajinami EÚ, ktoré majú najvyššiu mieru nezamestnanosti mladých ľudí (Grécko, Španielsko, Portugalsko, Írsko, Litva, Slovensko, Taliansko a Lotyšsko), má zabezpečiť, aby sa finančné prostriedky EÚ určené na regionálnu politiku využívali účinne na riešenie nezamestnanosti mladých ľudí
- Bulharsko a Rumunsko podpísali memorandá o porozumení s medzinárodnými finančnými inštitúciami o poskytovaní technickej pomoci domácim odborníkom, aby urýchlili čerpanie finančných prostriedkov

V dôsledku krízy regionálne rozdiely - v HDP na obyvateľa a v nezamestnanosti - po dlhom období znižovania od roku 2010 naopak rastú. V 8. správe o pokroku v oblasti hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti sa Európska komisia zamerala na regionálny a mestský rozmer krízy. Uviedla v nej niekoľko kľúčových otázok, ktoré by kohézne programy na obdobie rokov 2014 – 2020 mali zohľadniť.

Kríza totiž sťažila dosiahnutie cieľov stratégie Európa 2020 z dôvodu zníženej miery zamestnanosti a narastajúcej chudoby a sociálneho vylúčenia a tiež ukončila dlhé obdobie, počas ktorého sa regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa a v nezamestnanosti znižovali.

V období 2000 - 2008 sa regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa znižovali každý jeden rok. V roku 2009 sa tieto zníženia rozdielov zastavili a vzrástli v rokoch 2010 a 2011.

Obrázok č. 2: Regionálna konvergencia a kríza

Podľa Komisie niektoré členské štáty, napríklad Nemecko a Poľsko unikli pred krízou relatívne bez ujmy, väčšina krajín čelí viacerým problémom: miera HDP a zamestnanosti sa ešte nevrátili na úroveň pred krízy; obmedzený príjem domácnosti znížil spotrebu a dovoz; pretrvávajú nebývalé úrovne verejného dlhu a potreba fiškálnej konsolidácie. Intenzita problémov sa pritom v celej Európe značne líši.

Zatiaľ čo v starších členských krajinách (EÚ-15) boli v roku 2011 ľudia žijúci v mestách štátov viac ohrození chudobou alebo sociálnym vylúčením ako tí, ktorí žili mimo miest, v EÚ-12 má situácia opačnú tendenciu. Ľudia, ktorí žijú v mestách, majú podstatne nižšie riziko chudoby a sociálneho vylúčenia.

V Spojenom kráľovstve a Španielsku mala približne polovica metropolitných regiónov horší stav zamestnanosti ako v ostatných regiónoch. Naopak metropolitné regióny v Poľsku, ČR, Rumunsku, Bulharsku a na Slovensku mali lepšie výsledky v oblasti zamestnanosti ako v ostatných regiónoch.

V tomto kontexte budú musieť nasledujúce kohézne programy klásť osobitný dôraz na podporu rastu a investície do tvorby pracovných miest. Komisia navrhla sústrediť zdroje v niekoľkých oblastiach, napr. v oblasti zamestnanosti (najmä pre mladých ľudí), vzdelávania a odbornej prípravy, sociálneho začlenenia, inovácie a malých a stredných podnikov, energetickej účinnosti a nízkouhlíkového hospodárstva.

V júli výbor Európskeho parlamentu pre regionálny rozvoj schválil väčšinu reformy kohéznej politiky na roky 2014-2020.

4. Medzinárodný zlatý štandard a Veľká hospodárska kríza¹³

Jedným z najvýraznejších rysov desaťročia trvajúcej Veľkej hospodárskej krízy, ktorá začala v roku 1929 bol jej globálny charakter. Viac než byť obmedzený Spojenými štátmi a ich hlavnými obchodnými partnermi, recesia sa rýchlo a silno rozšírila do Európy, Latinskej Ameriky a inde. Čo vysvetľuje univerzálny rozsah Veľkej hospodárskej krízy? Nedávna štúdia ukazuje, že medzinárodný zlatý štandard hral ústrednú úlohu v začatí, prehĺbovaní a šírení veľkej ekonomickej krízy v 20. storočí.

V roku 1929 väčšina trhových ekonomík bola opäť na zlatom štandarde. V tej dobe sa však Spojené štáty snažia spomaliť prehriatie ekonomiky prostredníctvom monetárnej kontrakcie a Francúzsko, ktoré práve skončilo inflačné obdobie a vrátilo sa ku zlatu, čelilo veľkým kapitálovým prítokom. Výsledné saldo platobnej bilancie vykazovalo prebytky, obe krajiny boli schopné absorbovať menové zlato prekvapivou rýchlosťou. (do roku 1932 obe krajiny držali viac ako 70 percent zlata). Ostatné krajiny, čo sa týka zlatého štandardu, tak nemali inú možnosť, než sa zapojiť do predaja domácich aktív, ak chceli zachovať svoje slabnúce zlaté zásoby. Výsledná svetová monetárna kontrakcia v kombinácii so šokovými vlnami spôsobila od októbra 1929 na New Yorkskom akciovom trhu krach a poslala svet do hlbokéj recesie.

Vlny bankrotu bánk po celom svete zrýchlili svetovú klesajúcu ekonomickú špirálu. Zlatý štandard bol opäť kľúčovým vinníkom. Mnoho krajín si zaslúžilo zachrániť svoje zlaté rezervy, aby mohli zostať na zlatom štandarde.

¹³ KRUGMAN, P. 2003, *International Economics*. 6. Vyd. 754 s. ISBN 0-321-11639-9.

Koniec koncov, každý peňažný tok poskytnutý bankám ich vládami by zvýšil potenciálne súkromné pohľadávky do vzácneho vládneho zlatého vlastníctva.

Snáď najjasnejší dôkaz o úlohe zlatého štandardu je kontrast outputu a cenovej hladiny v krajinách, ktoré opustili zlatý štandard relatívne skoro, napríklad Spojené Kráľovstvo. Krajiny, ktoré opustili zlatý štandard sa oslobodili pred prijatím ďalšej expanzívnej menovej politiky, ktorá limitovala alebo predchádzala domácej deflácií a kontrakcii outputu. Medzi krajiny s najväčšou defláciou a kontrakciami outputu patrili Francúzsko, Švajčiarsko, Belgicko, Holandsko a Poľsko, všetky ktoré zostali na zlatom štandarde do roku 1936.

Záver

Akúkoľvek hospodársku krízu je potrebné chápať ako akýsi zvrat hospodárskeho cyklu na kulminujúcom maxime hospodárskej činnosti. Tieto hospodárske cykly sú vlastne výkyvy hospodárskej činnosti, ktoré sa opakujú v určitých pravidelných intervaloch. Výkyvy hospodárskych cyklov spôsobujú v hospodárstve zmeny rôzneho charakteru na makroúrovni ale aj mikroúrovni. Vo všeobecnosti sa za pozitívny jav považuje vzostupná fáza ekonomického cyklu a ako negatívum je chápaná zostupná fáza. Obe tieto časti ekonomického cyklu však majú negatíva aj pozitíva. V čase expanzie dochádza k rastu ekonomiky, avšak nachádzame aj niekoľko nepriaznivých dopadov a naopak, v čase recesie je ekonomika na úpadku.

Použitá literatúra

1. ANDREJIOVÁ, L., 2013, *Hospodárska kríza 21. storočia a nezamestnanosť ako jej najvýznamnejší sociálny dopad na obyvateľov*, 2013, Prešov, [online], Dostupné na internete: <http://www.academia.edu/1422339/Hospodarska_kriza_21._storocia_a_nezamestnanost_ako_jej_najvyznamnejsi_socialny_dopad_na_obyvatelov_Slovenska>
2. KARIŠ, T., 2004, *Veľká hospodárska kríza*, 2004, [online], Dostupné na internete: <http://www.gymfilakovo.sk/subjects/dejepis/_private/Vel%20Hosp%20kriza.htm>
3. *Pred 80 rokmi sa začala Veľká hospodárska kríza*, 2009, [online], Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/5073811/pred-80-rokmi-sa-zacala-velka-hospodarska-kriza.html>>
4. *Ropné šoky*, 2006, [online], Dostupné na internete: <http://www.europskaunia.sk/ropne_soky>
5. *Veľká hospodárska kríza a súčasťná kríza*, 2013, [online], Dostupné na internete: <http://www.dudva.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=140:veka-hospodarska-kriza-a-suasna-kriza&catid=75:odborne-eko-predmety&Itemid=99>
6. *Regionálna politika a finančná kríza*, [online]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/regional_policy/what/crisis/index_sk.cfm>
7. *Kríza ukončila obdobie znižovania regionálnych rozdielov*, 2013, [online], Dostupné na internete: <<http://www.euractiv.sk/regionalny-rozvoj/clanok/kriza-ukoncila-obdobie-znizovania-regionalnych-rozdielov-021368>>
8. KRUGMAN, P. 2003, *International Economics*. 6. Vyd. 754 s. ISBN 0-321-11639-9.

Kontaktné údaje

Ing. Ivana LENNEROVÁ, PhD.

Katedra ekonomickej teórie

Fakulta národohospodárska

Ekonomická univerzita

Ulica: Dolnozemska cesta č. 1

851 04 Bratislava

email: ivana.lennerova@euba.sk